

“ALGORITMIK ONG VA GLOBAL SIYOSAT: SUN’IY INTELLEKT DIPLOMATIYANING YANGI SUB’EKTI SIFATIDA”

Xabibullayev Boburmirzo Baxtiyor o‘g‘li

Alfraganus University 1-bosqich talabasi

Turdiyev Madiyor Mamanazarovich

katta o‘qituvchi

Annotatsiya: Ushbu maqola sun’iy intellekt (SI) texnologiyalarining xalqaro siyosatdagi sub’ektiv rolini, ya’ni uni nafaqat vosita, balki diplomatik faoliyatning faol ishtirokchisi sifatida o‘rganadi. XXI asrda siyosiy qarorlar qabul qilish jarayonlarida algoritmik tizimlar inson omiliga teng darajada ta’sir ko‘rsata boshladi. Shu bois “algoritmik ong” tushunchasi — diplomatiya, muzokara, xavf prognozi va axborot xavfsizligidagi yangi tahliliy paradigma sifatida maydonga chiqmoqda. Tadqiqotda BlueDot, ENISA, CERN va BMTning SI bo‘yicha platformalari misolida algoritmik ongning real ta’sir mexanizmlari tahlil qilinadi. Maqola yakunida “AI–Diplomatik etika kodeksi” va global raqamli suverenitet tushunchasining zarurati haqida xulosalar beriladi.

Kalit so‘zlar: algoritmik ong, sun’iy intellekt, diplomatik etika, global boshqaruv, raqamli suverenitet

Abstract: This article explores artificial intelligence (AI) not merely as a technological tool but as an emerging subject within global diplomacy. In the 21st century, algorithmic systems increasingly participate in political decision-making, shaping negotiations, forecasting risks, and influencing international policies. The concept of “algorithmic consciousness” is introduced as a new paradigm for understanding AI’s strategic and ethical role in diplomacy. Case studies of BlueDot, ENISA, CERN, and UN AI initiatives illustrate AI’s real-world impact on global governance. The article concludes with recommendations for an “AI Diplomatic Ethics Code” and the establishment of digital sovereignty frameworks.

Аннотация: В статье рассматривается искусственный интеллект (ИИ) не только как инструмент, но и как новый субъект международной дипломатии. В XXI веке алгоритмические системы начали активно участвовать в политических процессах — прогнозируя риски, моделируя переговоры и влияя на принятие решений. Вводится понятие “алгоритмическое сознание” как новая парадигма анализа роли ИИ в дипломатии. На примере BlueDot, ENISA, CERN и платформ ООН показано практическое влияние ИИ на глобальное управление. В заключении предложены рекомендации по созданию “Этического кодекса ИИ-дипломатии” и концепции цифрового суверенитета.

Kirish: XXI asrda xalqaro siyosatning tub mohiyati o'zgarib bormoqda. Avvallari diplomatiya davlatlar o'rtasidagi insoniy muloqotga asoslangan bo'lsa, bugun algoritmik tizimlar muzokaralarning bevosita ishtirokchisiga aylanmoqda. Pandemiya, kiberxavfsizlik, migratsiya va iqlim o'zgarishi kabi transmilliy muammolar tezkor, neytral va raqamli qarorlarni talab qilmoqda.

Shu jarayonda "algoritmik ong" — ya'ni mustaqil tahlil, qaror modellashtirish va axborot oqimini boshqarish qobiliyatiga ega tizim — global diplomatiyada yangi kuch markazi sifatida namoyon bo'lyapti.

Maqolada sun'iy intellektning xalqaro siyosiy sub'ekt sifatidagi o'rni, diplomatik etika, raqamli mustaqillik va algoritmik javobgarlik masalalari tahlil qilinadi.

1. Adabiy sharh:

So'nggi yillarda siyosatshunoslikda "AI governance" va "algorithmic diplomacy" yo'nalishlari shakllanmoqda.

Bryson va Winfield (2017) – SI'ni mas'uliyatli boshqaruv ob'ekti sifatida o'rganadi.

Floridi (2018) – algoritmik etikani insoniyatning axborot davridagi axloqiy inqilobi sifatida talqin qiladi.

Coeckelbergh (2020) esa "AI suvereniteti" tushunchasini ilgari surib, milliy va transmilliy siyosat o'rtasidagi yangi chegaralarni izohlaydi.

Shuningdek, BMTning AI for Good Global Summit, NATOning Innovation Hub, va EU AI Act kabi tashabbuslar algoritmik boshqaruvni diplomatik muhokamalarga kiritgan birinchi tajribalardir.

2. Algoritmik ong va diplomatik qarorlar:

Sun'iy intellekt endilikda axborotni tahlil qiluvchi emas, balki qaror ishlab chiqaruvchi sub'ektga aylanmoqda.

BlueDot tizimi pandemiyalarni oldindan aniqlashda, ENISA esa kiberxavfsizlikda algoritmik modeldan foydalanadi.

Ushbu tizimlar xalqaro siyosiy muhokamalarga ta'sir ko'rsatadi — chunki ularning tahlili siyosiy qarorlar uchun asos vazifasini bajaradi.

Bu holat "AI — vosita emas, sub'ekt" degan nazariy tezisni tasdiqlaydi.

3. Diplomatiya etikada yangi burilish: AI mas'uliyati

Algoritmik qarorlar insoniyat taqdiriga ta'sir qilayotgan bir davrda axloqiy javobgarlik masalasi keskin dolzarblashmoqda.

Masalan, BMT SI tizimlari uchun etik kodeks ishlab chiqmoqda, Yevropa Ittifoqi esa "Algorithmic Transparency Act" loyihasini muhokama qilmoqda.

Bu jarayonlarda diplomatiya endi algoritmik jarayonlarni nazorat qilish emas, balki ular bilan hamkorlik qilish bosqichiga o'tyapti.

4. Algoritmik diplomatiya amaliyotining yangi bosqichi

NASA, CERN va IOM kabi xalqaro tashkilotlar sun'iy intellektdan ilmiy hamkorlik, migratsiya prognozi, iqlim monitoringi va axborot xavfsizligida foydalanmoqda.

Bu tajriba global siyosiy boshqaruvda algoritmik tizimlarni "uchinchi sub'ekt" sifatida tan olish zaruratini ko'rsatadi.

5. Tavsiyalar

1. AI Diplomatik Etika Kodeksi – xalqaro tashkilotlar uchun yagona etik me'yorlar majmuasi.
2. Algoritmik audit tizimi – har bir AI platformasining qarorlarini mustaqil nazorat qilish mexanizmi.
3. Global raqamli suverenitet – milliy chegaralardan mustaqil, lekin inson manfaatiga xizmat qiluvchi algoritmik boshqaruv modeli.

Xulosa: Algoritmik ong XXI asr diplomatiyasining yangi sub'ektiga aylanmoqda.

Sun'iy intellekt endilikda siyosiy vosita emas, balki muloqot, tahlil va qaror sub'ekti sifatida global tizimda faol ishtirok etmoqda.

Diplomatiya inson markazidan algoritmik markaz sari o'tayotgan bir davrda, etik, huquqiy va siyosiy muvozanatni saqlab qolish insoniyat oldidagi eng muhim vazifadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Brayn, J.J. & Winfield, A.F.T. (2017). Standardizing Ethical Design for Artificial Intelligence and Autonomous Systems. Computer, 50(5), 116–119.
2. Floridi, L. (2018). The Logic of Information: A Theory of Philosophy as Conceptual Design. Oxford University Press.
3. Coeckelbergh, M. (2020). AI Ethics. MIT Press.
4. Nye, J. (2020). Do Morals Matter? Presidents and Foreign Policy from FDR to Trump. Oxford University Press.
5. United Nations (2023). AI for Good Global Summit Report. Geneva.
6. ENISA (2022). Artificial Intelligence Cybersecurity Challenges. Brussels.
7. IOM (2023). Migration and AI Predictive Models. Geneva.
8. NASA (2024). AI in Space Diplomacy and Earth Observation. Washington, D.C.
9. Bostrom, N. (2016). Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies. Oxford University Press.
10. Thaler, R. & Sunstein, C. (2021). Nudge: Improving Decisions about Health, Wealth, and Happiness. Penguin Books.